

Kiss Károly:

Hogyan alkalmazzuk a mesterséges intelligenciát?

(Vajon megvalósíthatók-e Daron Acemoglu elképzelései a liberális demokráciákban?)

Google & Co. – így szokás a nagy digitális platformokra hivatkozni – azt hirdetik, hogy a mesterséges intelligencia áldás az emberiségre nézve. Olyan technikai újítás, mely csak ahhoz hasonlatos, ami annak idején a tűz felfedezése volt, később pedig a villanyáramé. Általánosan alkalmazható technológia, mely megkönnyíti a munkánkat, megszépíti az életünket. Mások számára viszont a MI súlyos lételméleti kérdéseket vet fel: helyettesítheti-e az embert? Elveszi-e a munkánkat? Feleslegessé tesz-e minket? Idővel összeolvadunk-e vele? Végül kiirtja-e az emberi fajt? E vitában sajátos álláspontot képvisel Bernard Stiegler francia filozófus. Szerinte le kell számolni azzal a klasszikus görög filozófiából származó tétellel, hogy a technika, a „techné” általunk létrehozott, de rajtunk kívülálló dolog. Ő a technikát fontos antropológiai komponensnek tekinti, mely nem csak emberré válásunk, de emberi mivoltunknak is alapvető eleme. (Ebből az álláspontból már logikusan következnek azok a jóslatok, melyek ember és technológia összeolvadását vizionálják.)¹

E vitában figyelemreméltó álláspontot foglal el Daron Acemoglu török származású amerikai közgazdász, az MIT professzora.² 2023-ban megjelent, *Power and Progress: Our Thousand-Year Struggle Over Technology and Prosperity* c. könyvében azt írja, hogy le kell számolni azzal a tévhittel, hogy a műszaki fejlődés mindig jót hozott az emberiség számára.³ A történelmi áttekintés azt bizonyítja, hogy az innovációk körül mindig konfliktusok voltak, azokat az elítéltek uralták, az új találmányok gyakran csak a nyomort fokozták, előnyeik nem egyenlően oszlottak el, és a széles tömegeknek nem mindig váltak hasznára. (Gondoljunk csak az ipari forradalomra, milyen nyomort hozott az Angliában a gyári munkásokra.) Csodáljuk a régi korok nagy teljesítményeit, de megfeledkezünk arról, hogy azokat a tömegek milyen szenvedése árán hozták létre – mondja Acemoglu. – Ez adja meg az alaphangot technológia-felfogásához. Ez történhet meg ma is, a mesterséges intelligenciával. Ezért a nagy digitális cégektől el kell venni a hatalmat (!).⁴

Egész Amerika lázban ég – folytatja Acemoglu – „naiv optimizmus” uralja, az újságírók hipnotizáltak, és azt hiszik, hogy a MI mindenkinek hasznára lesz. Továbbá: hogy csak egyetlen problémát kell megoldani, a szabályozását. A MI valóban nagyon sokatígérő technológia, nagyon hasznosnak ígérkezik, és gazdagítani fogja a szellemi munkát. De nem

¹ Ezt az elméletet „szingularitásnak” nevezik (gyakran „transzhumanizmusként” hivatkoznak rá).

Legszínvonalasabb képviselője Ray Kurzweil. (Lásd magyarul is megjelent könyvét: A szingularitás küszöbén.)

² Acemoglu 2013-ban vált ismertté a „Miért buknak el nemzetek? – A hatalom, jólét és a szegénység eredete” c. könyvével (társszerző James A. Robinson, Hvg kiadó).

³ Társszerző Simon Johnson, .PublicAffairs ed.

⁴ Írásomban felhasználtam a Spiegel 2023/35. számában velem készült interjút is: „Unsere Zukunft wird dystopisch sein” (Benjamin Bidder).

szabad azt hinnünk, hogy mindez automatikusan fog megvalósulni. Sokkal nagyobb figyelmet kell fordítani arra, hogy milyen irányban és milyen intézményi keretek között fejlesztjük.

Tévútnak tekinti azt a fejlesztési irányt, hogy a MI mihozzánk váljék hasonlatossá. Ez a hajdani Turing-tesztre vezethető vissza, amikor a MI fejlettségének fokmérője az volt, hogy felismerjük-e, avagy nem, hogy gépi intelligenciával van dolgunk.

A fejlesztés egy másik iránya is célt tévesztett. Az internettel és a digitális technikákkal kapcsolatos eredeti cél a decentralizáció volt: lehetővé tenni, hogy a döntések, a tudományos kutatás decentralizáltan valósuljon meg. Azt tartották szem előtt, hogy az új technológia minél hasznosabb legyen, minél több hasznot hozzon. Mára viszont a nagy digitális platformok a véleményformálás, a tudás és az információ soha nem látott koncentrációját valósítják meg, az eredetivel ellentétes célokat szolgálnak. Az üzleti hasznosítás során pedig elsősorban nem az eredeti célt, az emberek munkájának megkönnyítését szolgálja, hanem egyes munkakörök automatizálását, s így végül a MI a magasan kvalifikált munkaerő eszközévé vált. Ehhez a Szilícium Völgyben egy sajátos emberképet kreáltak: az ember megbízhatatlan, hibákat vét – a tökéletes géppel szemben (néhány zsenit kivéve). Így lett az emberi munkát segítő gép koncepciójából azt ellenőrző, felügyelő, irányító mesterséges intelligencia – amely idővel helyettesíteni fogja a tökéletlen embert.

Egy példa arra, hogy a konkrét feltételek hogyan befolyásolják a MI alkalmazásának eredményét: az Egyesült Államokban az utóbbi 40 évben folyamatosan csökken a munkások és alkalmazottak reálbére, évi fél százalékkal. Ha erre nem figyelnek oda, a MI felhasználása az adott feltételek mellett tovább fogja erősíteni ezt a folyamatot, a felsőfokú végzettségűek jövedelmét fogja növelni.

Acemoglu koncepciója logikus. De hogyan lehet annak érvényt szerezni egy liberális piacgazdaságban, amikor a fejlesztési irányokat nem központi elképzelések, hanem a cégek decentralizált profitérdeke szabja meg? Ő azt javasolja, hogy szigorúbban kell szabályozni Google & Co., a „techbárók” tevékenységét. Kínát hozza fel példaképnek, ahol a kormány képes befolyásolni, hogy az információtechnológiai fejlesztések iránya ne sértse társadalmi érdekeket. Látnunk kell azonban, hogy ez csak a kínai gazdasági-politikai rendszer keretei között valósítható meg.⁵ Az információtechnológiai robbanáshoz hasonlatos gyors fejlődés megy végbe a mikrobiológiában, a genetikában. Itt azonban vannak erkölcsi határok: a szakma tudományos közössége elfogadta, hogy pl. tilos embert klónozni, vagy a megszületendő gyermek tulajdonságait az embrionális fejlődés szakaszában génszerkesztéssel módosítani („a csíravonalba belenyúlni”). A mesterséges intelligencia esetében nem tudunk ilyen erkölcsi elveket kijelölni, korlátokat megszabni. (Ne az emberhez hasonlóan gondolkodjon? A robot ne az emberi viselkedést utánozza?)

⁵ Emlékezzünk Kornai „szupermarket-hasonlatára” az A hiány-ban: Egy gazdasági-politikai rendszer nem építhető fel tetszőlegesen, különböző elemekből, mint amikor vásárláskor leemeljük a nekünk szükséges árukat a polcról. Az egyes elemeknek összhangban kell lenni egymással. Adott esetben, a technológia-szektor kívánatos irányú fejlesztéséhez az egypártrendszeren alapuló politikai-gazdasági berendezkedésre lenne szükség.

Acemoglu javaslata: az élőmunkát magasabbra kell értékelni a többi termelési tényezőhöz képest. Ez viszont „olaj a tűzre”, az információtechnológiát még gyorsabb fejlesztésre sarkallná, hogy a megrágult emberi munkaerőt a „technológiával” váltsák fel. Nehéz mindebből nem arra következtetni, hogy a műszaki fejlődés olyan autonóm folyamat, melynek irányát liberális demokráciákban igen nehéz befolyásolni.

Bp., 2024. febr. 12.